

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕСУ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

для студентів спеціальності 056 «Міжнародні економічні відносини» і 071
«Облік і оподаткування»

Укладач:
асистент кафедри
економіки і підприємництва
Левченко Ярослава Сергіївна

Харків-2017

ЗМІСТ

ВСТУП

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ПІДПРИЄМСТВО В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 2. ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ

2.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 3. ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 4. СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

4.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 5. РИНОК І ПРОДУКЦІЯ

5.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 6. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

6.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 7. ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ОПЛАТА

ПРАЦІ

7.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 8. КАПІТАЛ

8.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 9. ІНВЕСТИЦІЇ

9.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 10. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

10.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 11. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА І ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ

ПІДПРИЄМСТВА

11.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 12. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

ПРОДУКЦІЇ

12.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 13. ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

13.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 14. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

ПІДПРИЄМСТВА

14.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 15. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ МОДЕЛІ,
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ

15.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Тема 16. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

16.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

ЛІТЕРАТУРА

ВСТУП

Радикальні перетворення в суспільстві та фундаментальна трансформація основ господарювання в Україні вимагають від кожного підприємства вміння грамотно визначати вимоги ринку, ефективно організувати виробництво продукції, яка буде користуватися попитом на ринку, забезпечувати високий рівень заробітної плати працівників підприємства. Досягнення цих завдань можливе за наявності на підприємствах спеціалістів, які мають навички використання теоретичних знань у практичній діяльності.

Тому навчальна дисципліна «Економіка підприємства» є базовою для підготовки спеціалістів широкого профілю всіх економічних спеціальностей.

Методичні вказівки з дисципліни «Економіка підприємства» складені відповідно до навчальної програми і підготовлені з метою надання допомоги студентам у доскональному освоєнні теоретичного матеріалу та набутті відповідних практичних навичок виконання економічних розрахунків.

Зміст вказівок та логіка їх побудови спрямовані на мотивовану самостійну роботу студентів при підготовці до практичних занять, на поглиблене опанування навчального матеріалу, вирішення практичних завдань згідно з наведеними рекомендаціями, проведення самоконтролю своїх знань.

У запропонованих методичних вказівках поданий матеріал розподілений за такими розділами: – методичні рекомендації щодо вивчення курсу, який допоможе студентам ознайомитися з порадами до вивчення тем навчальної дисципліни.

Вивчення навчального матеріалу дисципліни сприятиме підвищенню рівня загальноекономічної підготовки студентів і формуванню в них практичних навичок з економіки підприємства в умовах ринкових відносин.

ПРОМІЖНИЙ КОНТРОЛЬ І

ПІДПРИЄМСТВО В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМСТВ І ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ключові терміни. Підприємство, майно підприємства, моделі та теорії підприємств, підприємництво, бізнес, одноосібне володіння, господарське товариство, корпорація, функції підприємницької діяльності, типологія підприємницької діяльності, установчий договір, міжнародна підприємницька діяльність.

1.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу Вивчаючи дану тему, студенти знайомляться з визначенням підприємства. Підприємство – це організаційно відокремлена і економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги). Отже, підприємства створюються для забезпечення певних потреб суспільства, вони виникають тільки там, де потреба існує. Основні цілі підприємства визначаються від встановленої місії і можуть бути: конкретними і вимірювальними, зорієнтованими у часі, досяжними, взаємно підтримуваними та чітко сформульованими по кожному виду (напрямку) діяльності підприємства. Напрямки діяльності підприємства поділяються на паралельно і послідовно здійснювані (вивчення ринку товарів, інноваційна діяльність, виробнича діяльність, комерційна діяльність, післяпродажний сервіс) та інтегровані (економічна діяльність, соціальна діяльність) Студентам слід знати основні ознаки підприємства:

- а) воно є юридичною особою;
- б) має закінчену систему обліку та звітності;
- в) має самостійний баланс;
- г) має розрахунковий рахунок у банку;
- д) має печатку з власною назвою;
- є) має товарний знак (марку) у вигляді певного терміну, символу, малюнка або їх комбінації. Такий фірмовий знак слугує для ідентифікації товарів або послуг продуцента та їх вирізнення від продукції (послуг) конкурентів на ринку.

Вивчаючи тему, студенти оволодівають загальними принципами господарювання, серед яких: забезпечення економічної багатоманітності; свобода підприємницької діяльності; захист національного товаровиробника

тощо, а також знайомляться з економічними моделями підприємства. Слід врахувати, що підприємство – це штучно створена система і ця система може бути побудована по одній із відомих в наш час моделей:

1. Інноваційна модель підприємництва – це модель, яка виходить не із ресурсів, а із можливостей виробництва.

2. Класична модель підприємництва – це модель, яка орієнтується на максимізацію віддачі наявних ресурсів.

3. Модель «механістичної конструкції» де підприємство розглядається як цілісний об'єкт, який залучає ресурси і використовує їх для виготовлення продукції.

4. Інституційна теорія. Модель побудована на визначенні підприємства як колективу людей. Головне положення моделі полягає в тому, що найважливішим фактором є людина.

5. Еволюційна теорія. В цій моделі основою є теорія систем. Відповідно до цієї теорії підприємство розглядається як єдність його складових елементів, які безпосередньо зв'язані із зовнішнім середовищем.

6. Підприємницька теорія (модель балансу інтересів). Ця модель розглядає підприємство як суспільну організацію, в діяльності якої зацікавлені різні групи як всередині, так і зовні.

Студент ознайомлюється з основами підприємництва, а саме вивчає організаційно-правові форми підприємницької діяльності: одноосібні володіння, господарські товариства та акціонерні товариства. Необхідно надати сутнісну характеристику, а також переваги та недоліки кожної з форм підприємництва.

Слід чітко розрізняти, що до виробничої підприємницької діяльності належить підприємницька діяльність за спрямуванням (традиційна та інноваційна) і характером (основна та допоміжна); до посередницької підприємницької діяльності належать: агентування, торговельно-комерційна діяльність, аукціонна торгівля та біржове підприємництво.

У ринковій економіці організація підприємницької діяльності базується виключно на договірних взаємовідносинах. У системі господарювання застосовують два типи договорів: 1) установчі; 2) підприємницькі.

Вивчаючи тему студенти оволодівають поняттями міжнародного бізнесу та регулювання міжнародної підприємницької діяльності.

Теми рефератів

1. Особливості визначення місії та головних напрямів діяльності підприємства.

2. Основні тенденції зміни законодавчої бази діяльності підприємств в Україні.

3. Гнучкість підприємства як виробничої системи в ринкових умовах: критерії, характеристика, засоби забезпечення.

4. Економічна свобода як основний елемент підприємницького середовища.

5. Сутність та критерії визначення суб'єктів малого підприємництва.

6. Роль малого підприємництва в економіці України.

7. Етика та етикет підприємництва.

8. Управління ризиками підприємництва.

9. Активізація підприємницької діяльності в Україні.

10. Сучасні форми підприємницької діяльності в США, Японії, Росії.

Питання для самостійного вивчення

1. Відмінні особливості підприємства як економічної системи.

2. Засоби та механізми регулювання господарської діяльності підприємства в Україні.

3. Сутність свободи підприємницької діяльності.

4. Визначення сутності підприємництва.

5. Характеристика основних функцій та принципів підприємництва.

6. Види та форми підприємництва.

7. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності.

8. Фактори впливу на здійснення підприємницької діяльності.

9. Мале та середнє підприємництво.

10. Культура підприємництва.

Тема 2. ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ

Ключові терміни. Підприємство, індивідуальне підприємство, колективне підприємство, приватне підприємства, спільне підприємство, господарські товариства, акціонерне товариство, асоціація, корпорація, об'єднання підприємств, холдинг, фінансово-промислові групи.

2.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

На початку вивчення теми слід звернути увагу на правові основи функціонування підприємства, розглянути основні законодавчі акти, що регламентують його діяльність. Основними найважливішими правовими

документами є закони України, зокрема, Господарський кодекс України, прийнятий 16.01.2006 р. Кожен напрям діяльності підприємства регламентується відповідними нормативними актами. Кожне підприємство має статут, що регулює його індивідуальну діяльність, взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також має відповідати основним положенням закону України про підприємства. Виробничі, трудові та економічні відносини трудового колективу з адміністрацією (власником) будь-якого підприємства, яке використовує найману працю, регулюються колективним договором.

Подальше вивчення теми вимагає характеристику видів підприємств. Їх можна класифікувати за різними критеріями, найпоширенішими з яких є організаційно-правова форма, розмір, характер та галузевою сферою діяльності.

За метою та характером діяльності підприємства розрізняють: комерційні; некомерційні. За галузево-функціональною сферою діяльності: промислові; сільськогосподарські; торговельні; транспортні; банківські; освітянські. За величиною підприємства можуть бути: малі; середні; великі.

Організаційно-правова форма визначається формою власності, національною належністю капіталу підприємства, способом утворення (заснування) та формування статутного фонду. Залежно від форми власності підприємства поділяють: приватні; колективної власності; комунальні; державні (комерційні та казенні); засновані на змішаній формі власності. За національною належністю капіталу: національні; іноземні; з іноземними інвестиціями. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду: унітарні (одноосібні); корпоративні (кооперативні). Доцільно при вивченні теми звернути увагу на підприємства, що створюються у формі господарського товариства.

Господарські товариства – це підприємства або інші суб'єкти господарювання, які створюються юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Такі товариства залежно від характеру інтеграції (осіб чи капіталу) та міри відповідальності за зобов'язаннями поділяються на: повні; з обмеженою відповідальністю; з додатковою відповідальністю; командитні; акціонерні (відкритого та закритого типу).

При подальшому вивченні теми необхідно розглянути види можливих об'єднань підприємств та умови їх утворення.

Організаційно-правові форми об'єднань підприємств є: асоціація; корпорації; консорціуми; концерни; картелі; синдикати; промислово-фінансові групи.

Теми рефератів

1. Організаційно-правові форми функціонування підприємств.
2. Особливості функціонування підприємств за різних економічних систем.
3. Підприємства колективної власності.
4. Проблеми малого бізнесу та шляхи їх вирішення.
5. Економічні особливості діяльності різних видів підприємств.

Питання для самостійного вивчення

1. Які нормативно-правові документи регламентують діяльність підприємств.
2. Який правовий документ регламентує відносини між адміністрацією та персоналом
3. Охарактеризуйте види підприємств за розміром, характером та галузевою сферою діяльності
4. Охарактеризуйте види підприємств за організаційно-правовою формою
5. Що таке малі підприємства?
6. Що належить до добровільних об'єднань?
7. Що таке асоціації, корпорації та консорціуми?
8. Суть «концернів», «картелів».

Тема 3. ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові терміни. Зовнішнє середовище, мікросередовище, макросередовище, сканування зовнішнього середовища, прогнозування зовнішнього середовища.

3.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

При вивченні цієї теми студенти мають усвідомити, що кожне підприємство здійснює свою діяльність не ізольовано, а у певному контакті із зовнішнім середовищем, яке складається із сукупності сил, що діють за його межами. Такі сили мають різний ступінь активності, вони безпосередньо або

опосередковано, швидко чи повільно, передбачувано або непередбачувано впливають на життя підприємства.

Високий рівень та подальше поглиблення розподілу суспільної праці, розширення міжнародної економічної інтеграції ускладнюють взаємозв'язки суб'єктів господарювання як між собою так із зовнішнім оточенням, яке стає деталі більш визначальним у досягненні мети існування підприємства, реалізації його місії. Кількість зовнішніх сил, що одночасно впливають на підприємство, ступінь впливу, варіативність зовнішніх сил та ступінь невизначеності зовнішнього середовища для підприємства зумовлюють складність його дослідження.

Зовнішнє середовище має властиву йому структуру, яка складається з чинників мікро- та макросередовища.

Аналіз зовнішнього середовища слід проводити за такими етапами: опрацювання завдання аналізу; формулювання цілей; збір інформації; вивчення ситуації та ступеня і напрямку впливу окремих чинників, їх причинно-наслідкових взаємодій; визначення можливостей і загроз; опрацювання альтернативних варіантів, рішень щодо протидії негативному впливу на економічну систему.

Результати аналізу зовнішнього середовища свідчать, що економічний механізм виникнення кризового стану підприємства, складність спостереження за економічними явищами, що до нього призводять, зумовлюється розмаїттям та динамічністю елементів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства.

Практика країн світу свідчить, що спостереження має бути організованим не менш, як за п'ятдесятьма параметрами зовнішнього середовища, що характеризують умови функціонування підприємства.

До методів оцінки і прогнозування зовнішнього середовища належать: сканування, моніторинг і прогнозування.

До основних напрямів сканування належать: економічне, технічне та політичне.

Ефективність моніторингу залежить від підтримки вищим керівництвом; ув'язки його з процесами планування і прогнозування; взаємодії фахівців служби аналізу зовнішнього середовища та служби стратегічного планування.

Теми рефератів

1. Модель підприємства та характеристика її елементів.
2. Фактори зовнішнього середовища прямого впливу.
3. Фактори зовнішнього середовища непрямого впливу.

4. Шляхи підвищення ефективності аналізу зовнішнього середовища.
5. Проблеми розширення інструментарію здійснення сканування чинників зовнішнього середовища.
6. Моніторинг, його результативність.
7. Прогнозування, резерви підвищення його ефективності.

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття зовнішнього середовища.
2. Чинники, що визначають складність зовнішнього середовища.
3. Характеристика чинників мікросередовища.
4. Характеристика чинників макросередовища.
5. Найпоширеніші моделі зовнішнього середовища економічної системи.
6. Етапи проведення аналізу зовнішнього середовища.
7. Схема аналізу зовнішнього середовища.
8. Характеристика економічного механізму виникнення кризового стану.
9. Сканування, його основні напрямки та інструментарій.
10. Методичні матеріали для здійснення сканування.
11. Моніторинг зовнішнього середовища.
12. Прогнозування зовнішнього середовища.

Тема 4. СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключові терміни. Структура підприємства, предметна, подетальна та технологічна спеціалізації, виробнича структура, інфраструктура, система управління, методи управління, зв'язки елементів в системі управління, система державного управління.

4.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

При вивченні даної теми студенту слід ознайомитися з функціями (планування, організація, мотивація і контроль) та методами (економічні, соціально-психологічні, організаційні) управління підприємством.

Структура підприємства – це його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів та систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними. Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

Зв'язки певної сукупності елементів системи управління можуть мати лінійний, функціональний і міжфункціональний характер.

Найманий керівник на підставі угоди або контракту презентує інтереси підприємства в органах державної влади та місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання його діяльності у межах та порядку, визначених установчими документами.

Студенти розглядають типи організаційних структур управління підприємствами, а також систему державного управління суб'єктами господарювання.

Теми рефератів

1. Сутність системного підходу до визначення психологічних методів управління.
2. Взаємозв'язок структури підприємства та ефективності його функціонування.
3. Вітчизняний та зарубіжний досвід вдосконалення організаційної структури управління підприємством.
4. Органи управління підприємством.
5. Принципи управління підприємством.
6. Механізм господарського управління підприємством.
7. Основні риси сучасного управління підприємством.
8. Визначення корпоративного управління.

Питання для самостійного вивчення

1. Підстави здійснення управління підприємством.
2. Трудовий колектив, його роль в управлінні підприємством.
3. Правові засади управління підприємством через найманого керівника.
4. Типова загальна структура підприємства.
5. Складові інфраструктури підприємства.
6. Методи управління підприємством.
7. Структура організаційного управління підприємством.
8. Основні способи визначення цілей управління підприємством.
9. Напрями впливу механізму управління.

Тема 5. РИНОК І ПРОДУКЦІЯ

Ключові терміни. Ринок, ринок споживачів, ринок виробників, продукція, номенклатура, асортимент, товарна продукція, валова продукція, валовий оборот, внутрізаводський оборот, чиста продукція, реалізована продукція, коефіцієнт товарності, незавершене виробництво.

5.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

У суспільстві люди живуть не ізольовано, в умовах, де історично сформувалася залежність однієї людини від іншої у процесі економічної діяльності. Така залежність визначає виробництво певного продукту праці – товару, який обмінюється на гроші, а їх, у свою чергу, можна обміняти на інший продукт праці (товар).

Отже, центральним моментом у відносинах між людьми у суспільстві є обмін. Особливістю ринкових відносин є те, що вони не передбачають будь-яких попередньо заданих настанов: щодо виду продукту його ціни, витрат на виробництво, обсягів випуску тощо.

Це усе саморегулюється шляхом безпосередніх контактів ліги виробниками (продавцями) і покупцями.

Оскільки ринок – це обмін, то головним у ньому є те, що товари (продукти) мають задовольняти індивідуальні та виробничі (колективні) потреби. Здійснюючи обмін, його учасники підходять до нього, як правило, раціонально, а саме – постійно порівнюючи міру задоволення власних потреб з теми витратами, які вони мають понести.

Механізм відносин між учасниками ринку у суспільстві має бути упорядкований законодавчо. Структура механізму сучасного ринку надзвичайно складна і поєднує численні аспекти його організації і функціонування: географічний, предметно-функціональний, юридичний, демографічний тощо.

Протягом тривалого часу людство виробило і засвоїло низку вимог, що складає систему поведінки на ринку і є відображенням об'єктивних економічних законів. У разі недоотримання зазначених вимог товаровиробника чекає банкрутство. Змагання виробників за споживача на ринку визначають терміном «конкуренція». Результати конкурентної боротьби, позитивні чи негативні, залежать від умов, в яких вона протікає, від її характеру.

Товарний ринок, що поєднує вільний і конкурентний ринки, є інтегрованим поняттям, що охоплює економічні формування – ринки товарів і послуг, цінних паперів і грошей, трудових ресурсів. Але за такими

формуваннями діють також ринки засобів виробництва, окремих продуктів (меблів, взуття, зерна, молока) тощо.

Усі види ринків взаємопов'язані. Так, виробник, що діє на товарному ринку, розпочинає виробництво і продаж, при цьому він обов'язково контактує з ринком трудових ресурсів, купуючи на ньому робочу силу, та з ринком цінних паперів і грошей, звідки отримує кошти для інвестування.

Отже, в економіці існують не лише окремі типи ринків, а й ринкова система, усі елементи якої знаходяться у певному співвідношенні і взаємозв'язку. Значення такого співвідношення та взаємовпливу його складових елементів виключно велике.

Теми рефератів

1. Економіка України: стан та перспективи розвитку.
2. Доцільність державного втручання у розвиток ринкових відносин.
3. Переваги та недоліки окремих форм підприємницької діяльності.
4. Сутність партнерства.
5. Принципи соціальної ринкової економіки.
6. Елементно-технологічні форми ринків.
7. Проблеми управління якістю продукції.
8. Система управління якістю продукції.

Питання для самостійного вивчення

1. Назвіть п'ять основних типів ринків і дайте їм характеристику.
2. Назвіть елементно-технологічні форми ринку і дайте їм характеристику.
3. Охарактеризуйте принципи поведінки суб'єктів господарювання на ринку.
4. Обґрунтуйте необхідність забезпечення належної якості товару.
5. У чому полягає різниця між поняттями «якість продукції» та «рівень якості продукції»?
6. Дайте характеристику абсолютного, відносного, перспективного та оптимального рівня якості продукції.
7. Які методи застосовуються для визначення якості продукції?
8. Визначте елементи економічного механізму управління якістю продукції.
9. З якою метою створюються системи якості?

Тема 6. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові терміни. Принципи планування, бюджет, перспективне планування, довгострокове планування, методи планування, прогнозування, місія підприємства. стратегічні цілі підприємства, види стратегії, стратегічні альтернативи.

6.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Основні принципи державного регулювання економіки – це, по-перше, мінімальне втручання державних органів в економічні процеси; по-друге, вплив відповідних владних структур на розвиток соціально-економічних процесів за допомогою встановлених державою економічних регуляторів і нормативів.

Економічні функції держави: забезпечення сприятливої правової бази і суспільної атмосфери; визначення глобальної стратегії розвитку країни, індикативне макроекономічне планування; регулювання інноваційних процесів та інвестиційної діяльності; перерозподіл ресурсів, стабілізація економіки і соціальний захист населення; моніторинг і регулювання процесів охорони і відтворення навколишнього середовища.

Студенти вивчають сутність та принципи прогнозування діяльності підприємства (цілеспрямованість, системність, наукова обґрунтованість, багаторівневий опис, інформаційна єдність, адекватність об'єктивним закономірностям розвитку, послідовне розв'язування невизначеності та альтернативності); методи прогнозування діяльності підприємства (екстраполяції, функцій, кореляційних і регресійних моделей, експертних оцінок, «мозкової атаки», морфологічного аналізу, побудови «дерева цілей», інформаційного моделювання та оптимізації).

Планування як важливіша функція управління підприємством – об'єктивно необхідний процес визначення цілей діяльності на певний період часу, а також засобів, шляхів та умов їх досягнення. Принципами планування є вибір та обґрунтування цілей, системність, безперервність, оптимальність використання ресурсів, збалансованість та адекватність системи планування умовам діяльності об'єктів. Залежно від тривалості повного періоду планування буває двох видів: перспективне та поточне.

Методи планування на підприємстві (в організації) повинні враховувати зовнішні умови господарювання, профіль його (її) діяльності та вид плану, що розробляється. Класифікація методів планування: ресурсний; цільовий; екстраполяційний; інтерполяційний; дослідно-статистичний; чинниковий; нормативний; балансовий; матричний; економічно-математичного моделювання та ін.

Оперативне планування є завершальною ланкою в системі планування, засобом виконання довго-, середньо- та короткотермінових планів.

Теми рефератів

1. Принципи та основні напрями державного регулювання економікою.
2. Методи державного регулювання ринковою економікою.
3. Класифікація методів планування діяльності підприємства.
4. Тактичне планування та структура тактичних планів.
5. Бізнес-планування та його функції.

Питання для самостійного вивчення

1. З якою метою здійснюється планування діяльності підприємства?
2. Мета державного регулювання економікою.
3. Види планування.
4. Сутність стратегічного планування.
5. Сутність тактичного планування.
6. Сутність оперативного планування.
7. У чому полягає різниця між плануванням і прогнозуванням діяльності підприємства.
8. Охарактеризуйте методи прогнозування діяльності підприємства.
9. Склад розділів економічного та соціального розвитку підприємства.
10. Мета та цілі бізнес-планування.

Тема 7. ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ОПЛАТА ПРАЦІ

Ключові терміни. Трудові ресурси, трудовий колектив, кадри, персонал, виробничий персонал, чисельність, середньооблікова чисельність, продуктивність праці, виробіток, трудомісткість, фактори підвищення продуктивності праці, оплата праці, заробітна плата, тарифна система оплати праці, форми оплати праці.

7.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Персонал підприємства – це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної діяльності. Персонал промислового підприємства розподіляють на дві групи – промислово-виробничий (персонал основної діяльності) і непромислово-виробничий (персонал неосновної діяльності).

До промислово-виробничого персоналу належать всі працівники, зайняті у виробництві та його безпосередньому обслуговуванні.

До непромислового персоналу входять працівники структур, які не зв'язані безпосередньо з процесами промислового виробництва – житлово-комунального господарства, оздоровчих, навчальних закладів, установ культури, спорту, медичного обслуговування, закладів дошкільного виховання та ін.

Відповідно до характеру виконуваних функцій персонал підприємств поділяють на чотири категорії: керівники, спеціалісти, службовці, робітники. Для оцінки і управління персоналом використовують такі показники: плинність персоналу, стабільність персоналу, рівень дисципліни, співвідношення чисельності окремих категорій працівників.

Студенти знайомляться з тим, що мотивація як основа будь-якої поведінки людей являє собою процес стимулювання окремої людини або групи людей до діяльності, спрямованої на досягнення індивідуальних та спільних цілей. Рівень продуктивності праці визначається кількістю продукції, що виробляється одним працівником за одиницю робочого часу (годину, зміну, добу, місяць, квартал, рік) або кількістю робочого часу, що витрачається на виробництво одиниці продукції (виконання роботи чи послуги). Прямим показником продуктивності праці є виробіток, а оберненим – трудомісткість.

Виділяють вартісні, натуральні і трудові показники виробітку.

До чинників зростання продуктивності праці належать: структурні зрушення у виробництві; підвищення технічного рівня виробництва; вдосконалення управління, організації виробництва та праці; збільшення обсягів виробництва; введення та освоєння нових виробничих об'єктів.

Заробітна плата – це грошова винагорода, що сплачується підприємством працівникові за виконану роботу.

Розрізняють: основну і додаткову заробітну плату.

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці за відрядними розцінками, тарифними ставками та посадовими окладами.

Додаткова заробітна плата – це винагорода за роботу понад встановленої норми, за трудові успіхи, особливі умови праці. Зазвичай до додаткової оплати праці належать премії, за виконання виробничих завдань і функцій, надбавки й доплати до тарифних ставок та посадових окладів, інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

Теми рефератів

1. Проблеми оптимізації чисельності персоналу підприємства.
2. Напрямки вдосконалення системи стимулювання персоналу.
3. Шляхи підвищення продуктивності праці на підприємстві.
4. Методи і моделі управління персоналом.
5. Тенденції динаміки структури персоналу в окремих галузях і сферах діяльності.
6. Обґрунтування оптимальної чисельності персоналу підприємств різних типів підприємств.
7. Резерви підвищення продуктивності праці та шляхи її використання за сучасних умов господарювання.
8. Вибір форм і систем оплати праці на підприємствах різних форм господарювання.
9. Сучасна державна політика оплати праці.

Питання для самостійного вивчення

1. Персонал підприємства, джерела набору та поповнення персоналу підприємства.
2. Мотивація як основа поведінки людини. Класичні моделі мотивації трудової діяльності.
3. Які ознаки покладено в основу кваліфікації персоналу підприємства?
4. Дайте визначення продуктивності праці та розкрийте її економічний зміст.
5. Охарактеризуйте систему показників, за допомогою яких вимірюють продуктивність праці.
6. Дайте характеристику факторам, що впливають на продуктивність праці.
7. Як продуктивність праці впливає на ефективність господарсько-фінансової діяльності підприємства.
8. Дайте характеристику показникам, що визначають рух персоналу, його стан та плинність, наведіть алгоритм їх розрахунку.
9. Дайте характеристику понять «тарифна система», «тарифна сітка», «система посадових окладів».
10. Яким чином держава регулює питання оплати праці?
11. Які функції виконує заробітна плата в ринковій економіці?
12. Чим відрізняється реальна та номінальна заробітна плата?
13. Дайте визначення тарифної системи оплати праці на підприємстві.
14. Які форми та системи оплати праці застосовуються на підприємстві?

15. Розкрийте сутність відрядної та погодинної форм оплати праці.
16. Визначте призначення та сфери застосування доплат та надбавок.
17. Які наслідки мають місце, якщо рівень оплати праці на підприємстві нижчий за середній рівень в економіці в цілому?

Тема 8. КАПІТАЛ

Ключові терміни. Нематеріальні ресурси, інтелектуальна власність, основні засоби, основні виробничі фонди, активна та пасивна частини основних фондів, первісна вартість, залишкова вартість, моральний та фізичний знос, норма амортизації, відтворення основних засобів, модернізація, фондоддача, рентабельність основних фондів.

8.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Нематеріальні ресурси – це складова частина потенціалу підприємства, що здатна приносити економічну користь протягом відносно тривалого періоду часу, для якої характерні відсутність матеріальної основи одержання доходів і невизначеність розмірів майбутнього прибутку від їхнього використання у процесі виробництва. Термін «нематеріальні ресурси» застосовується для характеристики сукупності об'єктів інтелектуальної власності.

Об'єкти інтелектуальної власності поділяються на три групи:

1) об'єкти промислової власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, знаки для товарів та послуг, фірмове найменування, недобросовісна конкуренція);

2) об'єкти, що охороняються авторським правом і суміжними правами (твори в галузі науки, літератури та мистецтва; комп'ютерна програма; база даних; топологія інтегральної мікросхеми; суміжні права)

3) інші (нетрадиційні) об'єкти інтелектуальної власності (раціоналізаторська пропозиція, «ноу-хау», комерційна таємниця).

Оцінка вартості нематеріальних активів об'єктивно необхідна при розв'язанні низки економічних питань, що вирішуються підприємством (організацією) у повсякденній практиці господарювання.

Відповідно до міжнародних стандартів застосовують витратний, прибутковий (дохідний) та ринковий підходи до встановлення конкретних методів оцінки вартості.

Також студенти повинні знати методи нарахування амортизації нематеріальних активів. Вивчаючи теми, студенти мають усвідомити, що

виготовлення продукції (виконання роботи, надання послуг) здійснюється в процесі взаємодії людини та певних засобів виробництва. Останні за своїм матеріально-речовим змістом складають виробничі фонди підприємства, всю сукупність яких за властивими їм ознаками поділяють на основні та оборотні.

Основні фонди – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на вартість виготовлюваної продукції (платні послуги) частинами в міру спрацювання.

Далі студентам слід ознайомитися з методикою оцінки основних фондів; така оцінка являє собою грошове вираження вартості основних фондів. Вона необхідна для правильного визначення загального обсягу основних фондів, їх динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період часу.

Існують такі види оцінки основних фондів: первісна вартість, відновна вартість, повна (первісна і відновна) вартість основних фондів і залишкова вартість основних фондів.

Також студенти знайомляться з показниками ефективності використання основних фондів, з напрямками їх інтенсифікації. Оборотні фонди – це предмети праці, які використовуються у виробництві: сировина, матеріали, паливо, тара, напівфабрикати, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів. На відміну від основних фондів оборотні фонди цілком споживаються у кожному виробничому циклі, змінюють або втрачають натуральну форму й переносять свою вартість на виготовлений продукт внаслідок одномоментного використання.

У ході вивчення теми студенти знайомляться із сутністю та складом оборотних коштів. Зокрема слід відзначити, що це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування і забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу. Важливе значення має структура оборотних коштів і їх класифікація. Співвідношення окремих елементів оборотних коштів характеризує їх виробничо-технологічну (стадійну) структуру.

Нормування (розрахунок нормативів) – це визначення необхідного розміру грошових коштів, що вкладаються у мінімальні запаси товарно-матеріальних цінностей для забезпечення безперервного процесу виробництва. Норма витрат – гранично допустима величина витрат певного виду оборотних коштів на виготовлення продукції за умов конкретного виробництва з урахуванням необхідності застосування прогресивної технології, сировини та матеріалів високої якості.

Закінчуючи вивчення теми, студенти знайомляться з показниками ефективності використання оборотних фондів та оборотних коштів, з напрямками їх інтенсифікації.

Теми рефератів

1. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.
2. Вплив нематеріальних ресурсів підприємства на конкурентоспроможність підприємства на ринку.
3. Комерційна таємниця підприємницької діяльності.
4. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави та підприємств різних форм власності.
5. Необхідність та значення періодичної переоцінки та індексації основних фондів.
6. Тенденції розширеного відтворення основних фондів на підприємствах України.
7. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.
8. Показники та шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.
9. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективності її здійснення.
10. Проблеми та шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах.

Питання для самостійного вивчення

1. Яке значення мають для сучасної системи господарювання нематеріальні активи?
2. Дайте визначення понять «роялті» і «паушальна виплата».
3. Назвіть види ліцензій.
4. Цілі та особливості оцінки нематеріальних активів?
5. Методи оцінки нематеріальних активів.
6. Яку роль відіграють виробничі фонди у здійсненні процесу виробництва та реалізації продукції?
7. Сутність основних фондів та їх призначення на підприємстві.
8. Класифікація основних фондів.
9. Розкрийте необхідність та значення періодичної переоцінки та індексації основних фондів підприємства.
10. Розкрийте сутність амортизації основних фондів підприємства.

11. Які завдання вирішуються під час аналізу стану та ефективності використання основних фондів.

12. Визначте сутність показників ефективності використання основних фондів.

13. Побудуйте модель взаємозв'язку між фондоддачею, продуктивністю праці та фондоозброєністю.

14. Дайте визначення поняття «оборотні фонди» підприємства.

15. Відмінність та єдність оборотних фондів та фондів обігу.

16. Елементи оборотних коштів підприємства.

17. Показники оцінки оборотних коштів підприємства.

18. Проблеми підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

19. Нормування оборотних коштів підприємства.

20. Методи нормування оборотних коштів підприємства.

ПРОМІЖНИЙ КОНТРОЛЬ II

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 9. ІНВЕСТИЦІЇ

Ключові терміни. Внутрішня норма дохідності інвестицій, інвестиції, інвестиційна діяльність, індекс рентабельності інвестицій, прямі інвестиції, реальні інвестиції, термін окупності інвестицій, фінансові інвестиції, чистий приведений дохід.

9.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Студентам слід усвідомити, що ефективна діяльність підприємства у довготерміновій перспективі, і підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем інвестиційної активності і масштабами інвестиційної діяльності.

Інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність (для одержання прибутку). Виокремлюють внутрішні (вітчизняні) й зовнішні (іноземні) інвестиції. Внутрішні інвестиції поділяються на фінансові та реальні, а зовнішні на прямі й портфельні. Створення сприятливого інвестиційного клімату у державі, галузі, регіоні або на окремому підприємстві пов'язане з чітким його правовим регулюванням.

Державою здійснюється регулювання інвестиційної діяльності через використання відповідної законодавчої бази. Студентам важливо усвідомити сутність, завдання і функції сучасного інвестиційного менеджменту, основна мета якого полягає у забезпеченні найефективніших шляхів реалізації інвестиційної стратегії підприємства.

В процесі вивчення теми студенти мають набути навиків оцінки економічної ефективності інвестицій. Завершаючи вивчення даної теми, студенти знайомляться з основними чинниками підвищення ефективності використання інвестицій. До них належать: поліпшення структури капітальних вкладень, удосконалення проектно-кошторисної документації, скорочення стадії інвестиційного циклу, запровадження економічних методів управління інвестиційним процесом.

Теми рефератів

1. Переваги та недоліки прямих інвестицій.
2. Шляхи прискорення окупності інвестицій.
3. Фінансові інвестиції та ефективність їх використання.

Питання для самостійного вивчення

1. Передумови підвищення ефективності інвестиційної діяльності.
2. Правове регулювання інвестицій.
3. Інвестиційний менеджмент: поняття, завдання та функції.
4. Характеристика форм державного регулювання інвестиційної діяльності підприємства.

Тема 10. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ключові терміни. Традиційні процеси і явища, інноваційні процеси і явища, науково-технічний прогрес (НТП), науково-технічна революція (НТР), інновація, інноваційний потенціал, технологічні інновації, моніторинг інноваційної діяльності

10.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Правове регулювання інноваційної діяльності на підприємстві регламентоване Господарським кодексом України (глава 34).

Так, відповідно до ст. 325 ГКУ під інноваційною діяльністю у сфері господарювання необхідно розуміти діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання

довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Студенти мають знати, що інноваційні процеси і явища характеризують розвиток національної економіки, її галузей та окремих підприємств на якісно новому рівні. В звичайному розумінні інноваційні процеси, що мають місце в будь-якій виробничо-господарській системі, характеризуються сукупністю безперервно виникаючих у часі і просторі прогресивних, якісно нових змін. Джерела їх є досягнення вітчизняних та зарубіжних досліджень та сучасні проблеми виробництва і людини.

Формами інвестування інноваційної діяльності є:

державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону;

комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позикових коштів з метою розвитку бази підприємства;

соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер;

іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами;

спільне інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами або іноземцями. До основних напрямків інноваційної діяльності належать:

проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;

розробка освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій;

розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій;

технічне переозброєння, реконструкція, розширення і будівництво нових підприємств.

За своїм характером інноваційні процеси поділяються на такі види: технічні, організаційні, економічні, соціальні, юридичні. Опрацювання, прийняття і реалізація рішень щодо інтенсифікації розвитку господарської діяльності складає зміст інноваційних процесів на підприємстві. Реалізація інноваційних процесів можлива за умови дотримання основних принципів: доцільного втручання держави у розвиток економічних процесів і явищ; підтримка та захист національного товаровиробника; обмеження монополізму тощо.

Досвід розвинутих країн світу переконує, що своїми успіхами вони зобов'язані тому, що спиралися на інноваційну ідеологію як базову економічну теорію розвитку. Потенційні можливості розвитку і ефективності виробництва визначаються перш за усе науково-технічним прогресом, його темпами і соціально-економічними результатами.

Теми рефератів

1. Поняття та види інноваційних процесів, їх вплив на виробництво, господарську діяльність.
2. Науково-технічний прогрес – головний чинник розвитку і підвищення ефективності виробництва.
3. Проблеми оцінки економічної ефективності нововведень.

Питання для самостійного вивчення

1. Правова основа формування та реалізації інноваційної діяльності
2. Інноваційні цикли і показники дифузії новації на підприємстві
3. Етапи здійснення та оцінка ефективності інноваційного проекту
4. Напрямки підвищення ефективності здійснення інноваційної діяльності.

Тема 11. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА І ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові терміни. Техніко-технологічна база, виробничий цикл, розподіл праці, виробниче устаткування, технічний розвиток, модернізація, технічне озброєння, реконструкція, розширення, лізинг, виробнича потужність, коефіцієнт використання потужності.

11.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

У ході вивчення теми студентам слід знати, що техніко-технологічна база виробництва – це система сукупності найактивніших елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюваний за допомогою машинної техніки, різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних у технологічні системи виробничих підрозділів та підприємства у цілому. Технічний розвиток відображає процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства і має бути постійно спрямованим на кінцеві результати його господарської діяльності.

Оцінка технічного рівня має проводитися раз на декілька років через узагальнення певних показників, які відбивають ступінь технічної оснащеності праці персоналу, рівень прогресивності застосовуваних технологій, технічний рівень виробничого устаткування, рівень механізації та автоматизації основного і допоміжного виробництва.

Технічний розвиток підприємства потребує економічного управління, впливає на формування виробничої потужності підприємства. Виробнича потужність підприємства характеризує максимально можливий річний обсяг випуску продукції заздалегідь визначених номенклатури, асортименту та якості за умови найбільш повного використання устаткування і виробничих площ, застосування прогресивної технології та організації виробництва.

Студентам важливо добре розібратися які чинники впливають на формування виробничої потужності підприємства.

Особливу увагу необхідно зосередити на принципах розрахунку виробничої потужності.

Теми рефератів

1. Техніко-технологічна база підприємства та тенденції її розвитку.
2. Оцінка технічного рівня підприємства та чинники його росту.
3. Проблеми технічного розвитку підприємства.
4. Економічне управління технічним розвитком підприємства.
5. Сутність лізингу та характеристика його основних форм.
6. Шляхи росту ефективності використання виробничої потужності підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття техніко-технологічної бази виробництва.
2. Тенденції розвитку техніко-технологічної бази.
3. Технічний розвиток підприємства.
4. Форми технічного розвитку.
5. Оцінка технічного рівня підприємства.
6. Найтипівіші показники оцінки технічного рівня підприємства.
7. Характеристика етапів управління технічним розвитком підприємства.
8. Проблеми, на вирішення яких спрямований технічний розвиток підприємства.
9. Орієнтовний (типовий) план (програма) технічного розвитку підприємства.

10. Лізинг як важлива форма розвитку техніко-технологічної бази виробництва.

11. Виробнича потужність підприємства, одиниці її виміру.

12. Чинники, що впливають на формування виробничої потужності підприємства.

13. Показники рівня використання виробничої потужності.

Тема 12. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Ключові терміни. Виробнича процес, диверсифікація, інфраструктура підприємства, конверсія, концентрація, кооперування, масове виробництво, одиничне виробництво, організація виробництва, серійне виробництво, спеціалізація, конкурентоспроможність продукції, якість продукції, економічний механізм управління якістю, міжнародні стандарти.

12.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

При вивченні даної теми студентам необхідно ознайомитися з поняттями виробничого процесу як сукупності взаємопов'язаних дій людей, засобів праці та природи, потрібних для виготовлення продукції.

Основними елементами виробничого процесу є: засоби праці, предмети праці, персонал, дія сил природи, продукція. Виділяють такі організаційні типи виробництва: одиничне, серійне й масове.

Вивчаючи методи організації виробництва необхідно звернути увагу на особливості потокового та не потокового виробництва, особливості організації та параметри поточкових ліній. Передбачається розгляд суспільних форм організації виробництва. Основними серед них є: концентрація, спеціалізація, конверсія, кооперування, комбінування, диверсифікація. У процесі виробництва людина взаємодіє з певними засобами виробництва і створює конкретні матеріальні блага.

Отже останні є продуктами праці, тобто споживною вартістю, речовиною природи, пристосованою людиною за допомогою знарядь праці до своїх потреб. Студенти на цьому етапі вивчення теми мають усвідомити, що матеріальний результат праці у більшості випадків виступає у формі конкретного продукту – продукції (виробу).

Далі студенти набувають знання про те, що на протязі певного відтинку часу виготовлювана продукція перебуває на різних стадіях технологічного процесу і з огляду на це її поділяють на незавершене виробництво,

напівфабрикати, готові для споживання продукти. Продукти праці є придатними для різних сфер (способів) використання у народному господарстві.

На наступному етапі вивчення теми студенти усвідомлюють, що визначальним розділом плану господарської діяльності і розвитку будь-якого підприємства є його виробнича програма (план виробництва продукції), що являє собою конкретну сукупність завдань з обсягу виробництва продукції визначеної номенклатури і асортименту та належної якості на певний календарний період.

Формування виробничої програми у країнах з розвинутою ринковою економікою, а сьогодні все більше і в Україні, ґрунтується на бізнес-плані. Його структура та зміст суворо не регламентовані, він може мати будь-яку кількість розділів і є орієнтованим на досягнення успіху головним чином у фінансово-економічній діяльності. Важливо у ході вивчення теми студентам звернути увагу на те, що економічні ресурси у процесі виробництва перетворюються у продукцію (послуги) і повинні постійно доповнюватися.

З цією метою і організовується матеріально-технічне забезпечення, яке включає: визначення потреби у матеріально-технічних ресурсах, їх пошук і закупівлю, організацію доставки, зберігання і видачу окремим споживачам на підприємстві. Слід зауважити, що постачання матеріально-технічних ресурсів повинно бути своєчасним, комплектним і з мінімальними витратами.

Студентам слід оволодіти методикою визначення потреби у матеріалах і створення їх необхідних запасів.

При вивченні даної теми, студентам слід зрозуміти, що споживна вартість і якість виробів безпосередньо пов'язані між собою, але на відміну від споживної вартості якість продукції характеризує ступінь її придатності для споживання, тобто кількісну сторону суспільної споживної вартості. Слід знати, що якість як економічна категорія відбиває сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення.

Об'єктивна необхідність забезпечення належної якості в процесі проектування, виготовлення й використання нових виробів ініціює застосування у виробничо-господарській діяльності підприємств певної системи показників, що дає можливість визначати й контролювати рівень якості всіх видів продукції.

Для визначення рівня якості виробів, що виготовляються (освоюються) виробництвом, застосовують кілька методів: об'єктивний, органолептичний, диференційований, комплексний.

Конкурентоспроможність підприємства — це здатність забезпечувати випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції. Для визначення конкурентоспроможності продукції продуценту необхідно знати: конкретні вимоги потенційних покупців (споживачів) до пропонованого на ринку товару; можливі розміри та динаміку попиту на продукцію; розрахунковий рівень ринкової ціни товару; очікуваний рівень конкуренції на ринку відповідних товарів; визначальні параметри продукції основних конкурентів; найперспективніші ринки для відповідного товару та етапи закріплення на них; термін окупності сукупних витрат, зв'язаних із проектуванням, продукуванням і просуванням на ринок нового товару.

Конкурентоспроможність конкретного об'єкта бажано вимірювати кількісно, що уможливить управління її рівнем. Для цього необхідна інформація, що характеризує корисний ефект даного об'єкта та об'єктів-конкурентів за нормативний строк їхньої служби й сукупні витрати протягом життєвого циклу об'єктів.

Студенти ознайомлюються із соціально-економічним значенням підвищення якості продукції, а також зі сертифікацією та стандартизацією продукції.

Теми рефератів

1. Процес виробництва продукції, його складові та принципи раціональної організації.
2. Типи і методи організації виробництва.
3. Соціальна інфраструктура, її значення і тенденції розвитку на підприємствах за ринкових умов господарювання.
4. Міжнародні системи сертифікації та національні системи якості.
5. Формування власних систем якості на підприємствах України.
6. Технічні та організаційні шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.
7. Шляхи підвищення якості продукції.
8. Вплив підвищення якості продукції на виробництво та імідж підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Характеристика суспільних форм організації виробництва.
2. Технічна підготовка виробництва, її сутність.
3. Конкурентоспроможність, її визначення.
4. Оцінка нормативно-технічної документації з регламентування показників якості.

5. Необхідність та методологія визначення якості продукції.
6. Охарактеризуйте основні шляхи підвищення якості продукції.
7. Які напрямки охоплює стандартизація продукції?
8. Охарактеризуйте необхідність сертифікації продукції.

Тема 13. ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

Ключові терміни. Витрати на виробництво та реалізацію продукції, витрати підприємства, собівартість продукції, економічні витрати, виробнича собівартість, прямі витрати, постійні та змінні витрати, калькуляція собівартості продукції, класифікація витрат.

13.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Відповідно до п. 6 П(С)БО 16 «Витрати» витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок вилучення або розподілу власниками), за умови що вони можуть бути достовірно оцінені. Елементами витрат визнається сукупність їх економічно однорідних потоків.

Об'єктом витрат є продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) коштів.

Собівартість промислової продукції (робіт, послуг) – це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут. Витрати на виробництво утворюють виробничу собівартість. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої діяльності продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Відповідно до п. 17 П(С)БО 16 витрати, пов'язані з операційною діяльністю не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Вони в свою чергу поділяються на: адміністративні витрати;

витрати на збут; інші операційні витрати. Собівартість окремих виробів визначається шляхом калькулювання.

Об'єкт калькулювання – це продукція чи роботи (послуги), собівартість яких обчислюється.

Калькуляційна одиниця – одиниця кількісного виміру об'єкту калькулювання.

До номенклатури калькуляційних статей витрат входять такі: сировина і матеріали; паливо, вода і електроенергія технологічні; основна і додаткова заробітна плата виробничих робітників; відрахування на соціальні потреби виробничих робітників; утримання та експлуатація машин та устаткування; загальновиробничі витрати; підготовка і освоєння виробництва; поза виробничі витрати.

Теми рефератів

1. Обґрунтування та вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.
2. Доцільність використання системи управління витратами на вітчизняних підприємствах з урахуванням зарубіжного доступу.
3. Прогнозування собівартості нових виробів на етапі їх проектування.
4. Фактори впливу на собівартість виробництва продукції.
5. Класифікація витрат та її значення в управлінні витратами підприємства при прийнятті окремих господарських рішень.
6. Особливості окремих методів калькуляції собівартості продукції та умови їх застосування.
7. Напрямки зменшення собівартості продукції.

Питання для самостійного вивчення

1. Особливості побудови та використання калькуляції собівартості продукції за методом прямих витрат.
2. Проблеми розподілу непрямих витрат між окремими підрозділами та видами продукції.
3. Сутність та напрямки управління витратами підприємствами.
4. Резерви оптимізації витрат підприємства.

Тема 14. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові терміни. Дохідність, дохід, прибуток, прибуток від реалізації продукції, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної

діяльності, чистий прибуток, рентабельність підприємства, беззбитковість, критичний обсяг.

14.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Фінансові результати відображають мету підприємницької діяльності.

Дохід від реалізації матеріальних цінностей і майна – це різниця між ціною їх продажу і матеріальними витратами на придбання і реалізацію. Практичне значення показника доходу полягає у тому, що він характеризує загальну суму коштів, яка надходить на підприємство за певний період, і, за вирахуванням податків може бути використана на споживання та інвестування.

Прибуток – частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства.

Рентабельність – відносний показник ефективності роботи підприємства. У загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат.

Ефективність виробництва – це комплексна оцінка кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу. Кількісна визначеність критерію ефективності підприємства знаходить відображення в окремих показниках загальної ефективності виробництва, які формують систему показників ефективності.

Теми рефератів

1. Динаміка рівня прибутковості підприємств різних галузей економіки України.
2. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей України.
3. Державна політика оподаткування та прибутковість підприємства.
4. Фактори формування прибутку підприємства в ринкових умовах.
5. Загальноприйнята практика використання прибутку підприємства.
6. Функції прибутку підприємства
7. Фактори формування прибутку підприємства
8. Рентабельність, показники оцінки та резерви підвищення.
9. Маржинальна оцінка фінансових результатів підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Джерела формування доходу підприємства. Резерви підвищення доходу.

2. Показники оцінки фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

3. Формування та резерви збільшення фінансового результату по операційній діяльності підприємства.

4. Принципи формування системи показників ефективності діяльності підприємства, шляхи підвищення ефективності.

Тема 15. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ, ТРАНСФОРМАЦІЯ І РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ

Ключові терміни. Життєвий цикл, еволюційна модель, трансформація, моделі трансформації, реструктуризація, концепція реструктуризації, бізнес-план, ефективність реструктуризації, потенційна прибутковість, санація, механізм санації, моделі санації, бізнес-план санації.

15.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Студентам необхідно ознайомитися з терміном «розвиток підприємства», а також вивчити життєвий цикл підприємства.

Основні етапи життєвого циклу підприємства: виходжування, раннє дитинство, дитинство, юність, розквіт, стабілізація, аристократизм, рання бюрократизація, бюрократизація.

Розглядається еволюційна модель розвитку підприємства, стадії розвитку підприємства, а також типи підприємств, що навчаються. Сучасний стан економіки на макро- і мікрорівні характеризується деформованою структурою виробництва. Тому одним із стратегічних завдань більш ефективного розвитку виробничого потенціалу є його структурна перебудова.

Метою проведення реструктуризації є створення повноцінних суб'єктів підприємницької діяльності, здатних ефективно функціонувати за умов переходу до ринкової економіки та виробляти конкурентоспроможну продукцію, що відповідає вимогам товарних ринків.

Реструктуризація підприємства спрямовується на розв'язання двох основних завдань: по-перше, якнайскоріше забезпечити виживання підприємства; по-друге, відновити конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Відповідно до цих завдань і розглядають взаємозв'язані форми і види реструктуризації підприємств та організацій: за ступенем – часткова реструктуризація (обмежена), комплексна реструктуризація (усебічна); види

– управлінська, технічна, економічна, фінансова, організаційно-правова; форми – оперативна, стратегічна.

Реструктуризація підприємств (організацій) здійснюється після занесення їх до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій і проведення поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності спеціалістами, які роблять висновки щодо способів оздоровлення та пропонують концепцію господарської діяльності підприємства.

Форми та методи реорганізації структурних підрозділів у складі підприємства визначаються на підставі аналізу умов їхнього функціонування. Вибираючи форми та методи реорганізації, особливу увагу треба звертати на збереження підрозділів, які беруть участь у забезпеченні найважливіших державних потреб або соціально-економічних потреб регіону.

Реструктуризація підприємств забезпечується відповідними організаційно-економічними заходами, а саме: заміною керівництва підприємства; частковою або повною приватизацією; частковим закриттям; проведенням процедури банкрутства; поділом великих підприємств на частини; відокремленням від підприємств непрофільних структурних підрозділів; виділенням казенних підприємств або спецвиробництв; звільненням підприємств від об'єктів соціально-культурного побуту; продажем (або наданням в оренду) частини основних фондів підприємства; конверсією, диверсифікацією; поліпшенням якості товарів (робіт, послуг); підвищенням ефективності маркетингу; зменшенням витрат на виробництво; запровадженням нових прогресивних форм і методів управління; скороченням чисельності зайнятих на підприємстві із забезпеченням соціальних пільг у разі звільнення; тимчасовим припиненням капітального будівництва та продажем об'єктів незавершеного будівництва; продажем зайвого устаткування, матеріалів і комплектуючих виробів тощо; відстрочкою або списанням боргів; пошуком інвестицій та інвесторів; залученням кредитів для фінансової реструктуризації.

Санація – це система заходів, що проводяться для запобігання банкрутству суб'єктів господарювання і спрямовуються на їхнє майбутнє відродження.

Теми рефератів

1. Типи підприємств, що навчаються за аспектами організаційної діяльності.
2. Адаптивне навчання.
3. Характеристика генеративного навчання.
4. Символічний та когнітивний підходи до організаційного навчання.

5. Трансформаційні процеси у сучасному підприємстві.
6. Доцільність та мета проведення реструктуризації підприємства.
7. Концепція реструктуризації підприємства та її реалізація.
8. Бізнес-план фінансового оздоровлення підприємства.
9. Складові компоненти класичної моделі фінансового оздоровлення підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Проблеми адаптації підприємства до динамічних зовнішніх умов функціонування.
2. Тенденції трансформації та реструктуризації на зарубіжних фірмах.
3. Концептуальні напрямки трансформації виробничої структури великих підприємств.
4. Порядок та варіанти проведення реструктуризації підприємства.
5. План санації боржника, його зміст та завдання.

Тема 16. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Ключові терміни. Економічна безпека, об'єкт і суб'єкт економічної безпеки, ризик, функціональні складові економічної безпеки, рівень економічної безпеки, карта аналізу економічної безпеки, служба безпеки, функції служби безпеки.

16.1. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу

Студенти мають усвідомити, що економічна безпека – це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, здатність швидко усунути різноваріантні загрози, пристосуватися до існуючих умов, що негативно позначаються на його діяльності. Економічна безпека пов'язана з широким спектром проблем, що зумовлюють її класифікацію. Важливе значення має для кожного підприємства методологія оцінки рівня економічної безпеки. Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного підприємства завданням забезпечення стабільного функціонування та досягнення цілей своєї діяльності.

Рівень економічної безпеки залежить від того, наскільки ефективно власник та менеджери будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Теми рефератів

1. Проблема підвищення впливу держави на формування економічної безпеки підприємства
2. Методологія оцінки рівня економічної безпеки підприємства
3. Проблема оцінки та підвищення рівня соціальної безпеки підприємства
4. Підприємницька діяльність та економічна безпека підприємства.
5. Характеристика функціональних складових економічної безпеки.
6. Принципи економічної безпеки за окремими функціональними складовими.
7. Напрями досягнення необхідного рівня економічної безпеки підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Алгоритм проведення заходів щодо аналізу рівня економічної безпеки.
2. Дії та заходи у створенні економічної безпеки.
3. Головні завдання служби безпеки підприємства.
4. Шляхи підвищення економічної безпеки.
5. Фінансова складова економічної безпеки.
6. Інтелектуальна й кадрова складова економічної безпеки.
7. Техніко-технологічна складова економічної безпеки.
8. Політико-правова складова економічної безпеки.
9. Інформаційна складова економічної безпеки.
10. Екологічна складова економічної безпеки.
11. Принципи організації служби економічної безпеки.